

ทบทวนความรู้ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเงื่อนไขของการปฏิวัติ ในศตวรรษที่ 20

Review Body of Knowledge on Political Change and Conditions of Revolution

ศิวัช ศรีโภคางกุล (Siwach Sripokangkul)*

บทคัดย่อ

ในช่วงศตวรรษที่ 20 หัวข้อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเงื่อนไขการปฏิวัติ เป็นที่สนใจเป็นอย่างยิ่งในกลุ่มผู้เรียนวิชาการเมืองเปรียบเทียบและการพัฒนาทางการเมือง บทความวิชาการนี้จึงพยายามทบทวนองค์ความรู้ด้วยการเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเริ่มจากการกล่าวถึงการปฏิรูปและการปฏิวัติ จากนั้นกล่าวถึงความหมาย คุณลักษณะและเงื่อนไขการปฏิวัติ ผ่านมุมมองทางระบบราชการ แนวคิดการพัฒนาชนชั้นกรรมาชีพ ทฤษฎีกระบวนการทำให้ทันสมัยและโครงสร้างรัฐนิยม ผ่านนักทฤษฎีชื่อดังจำนวนหนึ่ง ที่มีผลงานในช่วงศตวรรษที่ 20 อาทิเช่น แมกซ์ เวเบอร์ แบริงตัน มัวร์ เอริก โวล์ฟ ซามูเอล ฮันติงตัน ชาร์ล ทิลลี ธาดา สคอกโพล เคย์ เอลเลน ทริมเบอร์เกอร์ แจค โกลด์สโตน เป็นต้น

คำสำคัญ: การปฏิวัติ ทบทวนองค์ความรู้ ศตวรรษที่ 20

---

* อาจารย์ประจำ,กลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น,123 มหาวิทยาลัยขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

Research Group on Local Affairs Administration, College of Local Administration (COLA), Khon Kaen University, Thailand

Abstract

The topic of political change and conditions of revolution had been highly interested in the 20 century especially who studied in comparative politics and political development subjects. This academic article tries to review body of such knowledge by begin explaining the differences between reform and revolution, then the author identifies meaning, characteristics and conditions of revolution. The author classifies revolution through bureaucracy perspectives, bourgeois development, modernization and statism from many great thinkers such as Max Weber, Barrington Moore, Eric Wolf, Samuel Huntington, Charles Tilly, Theda Skocpol, Kay Ellen Trimberger, Jack Goldstone etc.

Keywords: Revolution, Review body of Knowledge, The 20 century

บทนำ

ลิขิต ธีรเวคิน ศาสตราจารย์คนสำคัญของวงการศึกษาเมืองไทยเคยกล่าวว่า สังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ 4 ประการ ประการแรกคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแบบวิวัฒนาการ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างช้า ๆ ในขอบเขตจำกัด เช่น ประชากรเพิ่มขึ้นชุมชนเมืองย่อมใหญ่ขึ้นตาม ฯลฯ ประการที่สองเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภัยธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ เช่น การเกิดโรคระบาด น้ำท่วม ฝนแล้ง การทำสงคราม ฯลฯ อันเป็นผลให้วิถีชีวิตของสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป ประการที่สาม เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปฏิรูป และประการสุดท้าย เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2525: 140)

ความแตกต่างของการปฏิรูปและการปฏิวัติมีบางประการ เช่น การปฏิรูปนั้นเกิดจากผู้ที่อยู่ในอำนาจต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมบ้าง อาจจะเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมประเทศอื่น แต่ข้อสำคัญ ยังคงให้โครงสร้างทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจอยู่ในสภาพเดิมเป็นหลัก แม้จะยอมให้มีการแก้ไขดัดแปลงบ้าง แต่ก็ไม่ทำให้สังคมเสื่อมทรุดและจบตรงที่การเปลี่ยนแปลงแบบพลิกแผ่นดินหรือการปฏิวัติ ขณะที่การปฏิวัติโดยทั่วไปจะเกิดจากผู้นำที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจ แต่ต้องการเข้ารวบยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปตามอุดมการณ์และแบบแผนที่พวกเขาเตรียมการไว้ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2525: 140) ประการต่อมา การปฏิวัติมักเกิดโดยการทำลายล้างต่อฝ่ายที่ทรงอำนาจอยู่ด้วยวิธีการอันรุนแรง เมื่อทำสำเร็จก็สามารถดำเนินการพัฒนาสังคมตามที่วางหวังไว้ ขณะที่การปฏิรูปมักจะหลีกเลี่ยงวิธีการอันรุนแรง การปฏิรูปจึงมักเผชิญศึกสองด้าน ทั้งจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลให้พวกเขาต้องสูญเสียผลประโยชน์ใดๆ ก็ตาม และต้องเผชิญกับกลุ่มที่ต้องการการปฏิวัติ เพราะพวกเขาคือว่า การปฏิรูปเป็นการกระทำแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างใด ๆ ของสังคม ตลอดจนการปฏิรูปมักเป็นกระบวนการที่เชื่องช้าแบบค่อยเป็นค่อยไป ต่างจากการปฏิวัติที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลันทันที (ลิขิต ธีรเวคิน, 2525: 140) เป็นต้น

คำถามสำคัญที่ควรพิจารณาต่อไปในแวดวงวิชาการคือ การปฏิรูปเป็นตัวชะลอหรือตัวแทนไม่ให้เกิดการปฏิวัติ หรือการปฏิรูปเป็นตัวเร่งให้นำไปสู่การปฏิวัติกันแน่

Harold Lasswell และ Abraham Kaplan สองนักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันกล่าวว่า การปฏิรูปทำหน้าที่เป็นตัวแทนการปฏิวัติ (อ้างใน ลิซิต ซีเรเวคิน, 2525: 145) ทำนองเดียวกับ Carl J. Friedrich ก็กล่าวทำนองเดียวกันว่า การปฏิวัติเล็ก (การปฏิรูป) จะป้องกันการปฏิวัติใหญ่ (อ้างใน ลิซิต ซีเรเวคิน, 2525: 145) ขยายความได้ว่า การปฏิวัติจะไม่เกิดขึ้นถ้าหากระบบการเมือง รวมถึง ผู้ปกครอง ไม่ดีร้ายและยอมที่จะผ่อนปรน แจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมเพื่อให้สังคมเกิดความยุติธรรมมากขึ้น เช่น ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการกำหนดนโยบาย (ลิซิต ซีเรเวคิน, 2525: 145) ขณะที่นักวิชาการบางกลุ่มมองว่า การปฏิรูปนั่นเองจะเป็นตัวเร่ง (catalyst) ที่จะนำไปสู่การปฏิวัติ โดยอธิบายว่า การที่ระบบการเมืองทำการผ่อนปรนโดยการปฏิรูปจะทำให้เกิดการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ซึ่งจะก่อตัวขึ้นให้เป็นการปฏิวัติในที่สุด ดังที่ Alexis de Tocqueville กล่าวถึง การปฏิวัติในฝรั่งเศสว่า

“ระบอบสังคมก่อนที่จะมีการปฏิวัติ จะมีสภาพที่ดีกว่าสภาพที่มีมาก่อนเสมอ และจากประสบการณ์ เราได้เรียนรู้ว่า โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ระยะที่มีอันตรายที่สุดของรัฐบาลที่เลวคือ ระยะที่พยายามจะแก้ไขข้อเสวนั้น... การปฏิรูปฝรั่งเศสได้ปูทางให้เกิดการปฏิวัติ มิใช่เพราะช่วยขจัดอุปสรรคมากเท่ากับเป็นการสอนให้คนรู้จักวิธีเริ่มการปฏิวัติ” (อ้างใน ลิซิต ซีเรเวคิน, 2525: 146)

เช่นเดียวกับ Crane Brinton ที่ศึกษาการปฏิวัติของ 4 ประเทศได้แก่อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซียและสหรัฐอเมริกา ได้สรุปลักษณะร่วมที่เกิดขึ้นคือ สภาพเศรษฐกิจในสังคมทั้ง 4 ประเทศดังกล่าวกำลังดีขึ้น ไม่ใช่เลวลง (อ้างใน ลิซิต ซีเรเวคิน, 2525: 147)

เป็นความยุ่งยากอย่างยิ่งที่จะต้องสรุปให้ได้ว่า ตัวแปรใดนำไปสู่ผลลัพธ์ใดก็ตามมา เพราะเงื่อนไขบริบทของการปฏิรูปในแต่ละเรื่องและปฏิวัติในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน แม้หน้าที่ของนักศึกษาวិชาการเมืองเปรียบเทียบและการพัฒนาการเมืองจำเป็นต้องพยายามพิจารณาจากความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันก็ตาม

ศาสตราจารย์ลิซิต ซีเรเวคินยังกล่าวอีกว่า การปฏิรูปอาจเกิดขึ้นได้จากสาเหตุ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรกคือ ผู้นำประเทศมีความต้องการสร้างความเป็นธรรมให้สังคม ซึ่งอาจจะเกิดจากความปรารถนาส่วนตัว การปฏิรูปประเภทนี้มีไม่บ่อยมากนัก ประการที่สอง การปฏิรูปเกิดจากความรู้สึกชาตินิยม ผู้นำประเทศเกิดความรู้สึกอยากให้ประเทศเจริญทัดเทียมประเทศอื่นจึงทำการปฏิรูป ประการที่สาม การปฏิรูปเกิดจากการเรียกร้องภายในสังคม การเรียกร้องดังกล่าวมักจะออกมาในรูปของข้อเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม เช่น เรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่นา การเรียกร้องค่าจ้างที่เป็นธรรม การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ฯลฯ ประการที่สี่ การปฏิรูปอาจเกิดจากแรงผลักดันที่เกิดจากภายนอกที่เห็นชัดเจน เช่น ความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปเพื่อหลีกเลี่ยงการตกเป็นเมืองขึ้น เป็นต้น (ลิซิต ซีเรเวคิน, 2525: 151-152) ขณะที่การปฏิวัตินั้นเป็นเรื่องใหญ่ เพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมระดับใหญ่ อนึ่ง การปฏิวัติได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลายในแวดวงสังคมศาสตร์ บทควมวิชาการนี้ ผู้เขียนจึงจะให้ความสำคัญกับเนื้อหาการปฏิวัติ โดยจะทำการทบทวนความรู้ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเงื่อนไขของการปฏิวัติจากนักวิชาการในช่วงศตวรรษที่ 20 เป็นหลัก

ภาพรวมว่าด้วยการศึกษาการปฏิวัติในแวดวงสังคมศาสตร์ในศตวรรษที่ 20

Jack Goldstone (1980) ได้แบ่งการศึกษาการปฏิวัติในแวดวงวิชาการสหรัฐอเมริกาไว้ 3 รุ่นด้วยกัน¹ รุ่นแรกอยู่ในช่วงปี 1900-1940 งานในช่วงนี้มุ่งศึกษาแบบแผนของการปฏิวัติ จึงพิจารณาสาเหตุของการปฏิวัติ โดยมุ่งเน้นไปที่จิตวิทยาฝูงชน การล่มสลายของนิสัยทางสังคม การกดทับความจำเป็นทางสัญชาติญาณพื้นฐานของมนุษย์ เป็นต้น ภาพรวมของการศึกษาปฏิวัติจากรุ่นแรกถูก Jack Goldstone วิเคราะห์ว่า ยังขาดมุมมองทางทฤษฎีที่กว้างขวางและครอบคลุม (Goldstone, 1980)

ขณะที่รุ่นที่สอง อยู่ในช่วงปี 1940-1975 โดยมีการศึกษาการปฏิวัติจำนวนมากเพื่อตอบคำถามว่าทำไมและเมื่อไรการปฏิวัติจึงเกิดขึ้น การศึกษาการปฏิวัติในยุคนี้ได้รับความสนใจจากนักทฤษฎีสายจิตวิทยา สายสังคมวิทยาและสายรัฐศาสตร์ กลุ่มที่อาศัยมุมมองทางจิตวิทยาให้ความสำคัญกับมโนทัศน์จิตวิทยาการรับรู้การเข้าใจ (cognitive psychology) ความคับข้องใจกับความก้าวร้าว (frustration-aggression theory) นักทฤษฎีกลุ่มนี้มองว่า การปฏิวัติมาจากสภาพจิตใจของมวลชน หากพวกเขาารู้และเข้าใจว่า ความสัมพันธ์อันจะนำไปสู่เป้าหมายเต็มไปด้วยความคับข้องใจ เมื่อนั้น การปฏิวัติจะเกิดขึ้น ส่วนกลุ่มนักทฤษฎีทางสังคมวิทยา เช่น กลุ่มทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก Talcott Parsons พวกเขาจะมองสังคมในฐานะเป็น “ระบบ” โดยระบบจะราบรื่นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการรักษาความสมดุลทั้งภายในระบบ ไม่ว่าจะระบบย่อยต่าง ๆ ภายใน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ ระบบความเชื่อ ฯลฯ และสิ่งแวดล้อมภายนอกของระบบ ปัจจัยเหล่านี้กระทบต่อเสถียรภาพของระบบสังคม หากระบบไม่สามารถทำงานได้อย่างมีสมดุล มีความเสื่อมทรุด และทำหน้าที่ได้ไม่สอดคล้องกัน เมื่อนั้นจะมีผลอันจะนำไปสู่การปฏิวัติได้ และกลุ่มที่สาม เป็นนักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่อธิบายการปฏิวัติผ่านมโนทัศน์พหุนิยมว่าด้วยการแข่งขันของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ กลุ่มนี้ มองว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่แข่งขันกัน การปฏิวัติถูกมองว่า เป็นความขัดแย้งทางการเมืองอย่างถึงที่สุดจากความขัดแย้งดังกล่าว หากผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มไม่สามารถประนีประนอมกันได้ และสองหรือสามกลุ่มที่ขัดแย้งกันมีทรัพยากรมากพอ ทั้งทรัพยากรทางการเมือง การทหาร การเงินและการจัดองค์การ อาจจะสามารถเอาชนะกันได้โดยขึ้นมาใหม่ด้วยการใช้กำลังเพื่อได้มาซึ่งอำนาจหรือทำการปฏิวัตินั่นเอง อย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีรุ่นที่สองก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน

ต่อมา นักทฤษฎีในรุ่นที่สามตามที่ Jack Goldstone อ้างถึง เช่น Barrington Moore, S. N. Eisenstadt, Eric Wolf, Kay Ellen Trimberger, Theda Skocpol เป็นต้น Goldstone ระบุว่า งานเหล่านี้สามารถปิดช่องโหว่บางประการจากนักทฤษฎีรุ่นที่สองได้ เพราะพวกเขาให้ความสำคัญกับรากฐานทางประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศได้ดีกว่า อีกทั้ง การวิเคราะห์ของพวกเขาจากการตรวจสอบอย่างละเอียดต่อข้อมูลที่หลากหลายของการปฏิวัติ และการอธิบายยังไปไกลกว่าเพียงแค่ทำไมจึงเกิดการปฏิวัติ แต่พวกเขาต่อยอดพิจารณาถึงผลลัพธ์อันเกิดภายหลังจากการปฏิวัติด้วย

¹ ผู้เขียนตระหนักถึงข้อจำกัดของบทความนี้ในแง่ที่ว่า การกล่าวเฉพาะเพียงแวดวงวิชาการสหรัฐอเมริกาทำให้ละเลยการศึกษาการปฏิวัติจากสำนักคิดต่าง ๆ ในประเทศฝั่งยุโรป

ไม่เพียงเท่านั้น ลักษณะของนักทฤษฎีรุ่นที่สามจะพิจารณาด้านตัวแปรที่หลากหลาย รวมถึง พิจารณาโครงสร้างของรัฐ หากมองแบบรุ่นที่สองมักจะมองตัวแปรหลัก ๆ คือสงคราม กระบวนการทำให้เป็นเมือง (urbanization) กลุ่มผลประโยชน์ใหม่ ๆ (new interest groups) กระบวนการทำให้ทันสมัย (modernization) การเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณค่าต่าง ๆ (value change) เป็นต้นเหตุที่กำหนดให้เกิดการปฏิวัติ แต่นักทฤษฎีรุ่นที่สามมีความพยายามมองถึงเงื่อนไขต่าง ๆ จากการค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียด เช่น การมองตัวแปรที่เฉพาะเจาะจงและซับซ้อนมากขึ้นของ S. N. Eisenstadt ที่เสนอว่า รัฐที่เป็นแบบจักรวรรดินิยมอิงการผลิตแบบฟิวทัล (feudal-imperial state) เท่านั้นที่มีแนวโน้มนำไปสู่การปฏิวัติภายในได้ เพราะรัฐเช่นนี้ไม่เพียงแต่จะดูดกลืนทรัพยากรต่าง ๆ มาจากสังคม แต่ยังคงแผ่อำนาจเข้าไปยังภาคสังคมอย่างเต็มที่เพื่อสร้างปรับสังคมให้สอดคล้องกับตนเอง และเพื่อการผูกขาดอำนาจของชนชั้นนำ รัฐเช่นนี้ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การปฏิวัติ หรือ Theda Skocpol ที่มองเป้าหมายของรัฐที่ไปด้วยกันไม่ได้กับโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของสังคมในกระบวนการทำให้ทันสมัยที่เกิดในประเทศจีน ญี่ปุ่น ตุรกี รัสเซีย จึงนำไปสู่การปฏิวัติ เป็นต้น นอกจากนี้ นักทฤษฎีรุ่นที่สามยังพิจารณาถึงความกดดันทางการเมือง ทหารและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (ตลาดทุนนิยมระหว่างประเทศที่มีต่อระบบการค้าและการเกษตรกรรมภายในประเทศ) ว่ามีผลต่อการปฏิวัติ เช่น เมื่อรัฐเผชิญกับคู่แข่งทางทหารที่เพิ่มขึ้น อาจจะทำให้วิธีการควบคุมทรัพยากรภายในประเทศเข้าสู่ส่วนกลางมากยิ่งขึ้น หรือพยายามที่จะดูดกลืนทรัพยากรจากภาคสังคมมากขึ้น ทำนองเดียวกับทหารบบตลาดทุนนิยมเข้ามาบีบบบาท เจ้าของที่ดินอาจจะเรียกร้องให้ชาวนาทำการผลิตแบบมีประสิทธิภาพหรือสมเหตุสมผลมากขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์แก่เจ้าของที่ดิน กรณีเช่นนี้ทำให้รัฐและเจ้าของที่ดินเป็นคู่แข่งกับชาวนา ซึ่งนำไปสู่การลุกฮือปฏิวัติจากชาวนาได้ นอกจากนี้นักทฤษฎีรุ่นที่สามให้ความสำคัญกับปัจจัยระหว่างประเทศแล้ว ยังให้ความสำคัญกับโครงสร้างของชุมชนชาวนาเป็นอันจำเพาะ มีความพยายามศึกษาลักษณะธรรมชาติกิจกรรมการปฏิวัติโดยชาวนาว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง เช่น ความสัมพันธ์ของชาวนาที่มีต่อรัฐกับเจ้าของที่ดิน ชนิดของพืชผลการเกษตรที่ทำการผลิต รูปแบบการจัดองค์กรในหมู่บ้าน การผลิตเพื่อบริโภคภายในท้องถิ่นหรือเพื่อตลาดทุนนิยม ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการเกาะกลุ่มของกองกำลังที่ใช้ปฏิวัติ ตลอดจน พฤติกรรมของชนชั้นนำในการปฏิวัติ เช่น S. N. Eisenstadt เคยเสนอว่า หากกลุ่มชนชั้นนำที่ทำการปฏิวัติเกาะกลุ่มกับกลุ่มอื่น ๆ ได้ อย่างแนบแน่น หลังการปฏิวัติ การเมืองจะเป็นแบบพหุนิยม หากตรงกันข้ามที่ไม่เกาะกลุ่มกัน ผลจะออกมาเป็นการเมืองแบบระบบปิด และจะตามมาด้วยการใช้กำลังต่อกลุ่มที่ขัดแย้งหรือไม่ขึ้นต่อตน หรืองานของ Trimberger ที่มองว่า กลุ่มชนชั้นนำไม่ก็กลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดินในญี่ปุ่นและตุรกีสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านการปฏิวัติได้อันเป็นการปฏิวัติจากเบื้องบน เป็นต้น

เนื้อหาต่อจากนี้ ผู้เขียนจะอ้างอิงถึงการปฏิวัติตามแนวคิดของนักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงไล่เรียงกันไปดังนี้

การปฏิวัติโดยอิงแนวคิดระบบราชการ

1. การปฏิวัติตามทัศนะของ Max Weber (1864-1920)

คุณูปการของ Max Weber ต่อแวดวงทางสังคมศาสตร์สุดจะประมาณค่าได้ ผู้ที่สนใจทางรัฐศาสตร์และบริหารรัฐกิจมักจะถูกเรียกร้องให้อ่านงานเกี่ยวกับระบบราชการของเขาเสมอ² สำหรับ Weber แล้ว เขาปรารถนาให้ระบบราชการจะต้องเป็นเรื่องของความเสมอภาค (equality) ที่จะต้องมาก่อนกฎหมาย (law) ต่าง ๆ ซึ่งนี่ถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของระบบบริหาร (administrative functions) (Weber, 2003)

Weber กล่าวว่า ก่อนที่จะเข้าใจที่มาของการปฏิวัติ เราจะต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดระบบราชการ (bureaucracy) ระบบราชการของ Weber หมายถึง การเปลี่ยนการกระทำชุมชน (community action) ให้เป็นการกระทำทางสังคมอยู่ในระเบียบที่เป็นเหตุผล (rational ordered societal action) และสังคมที่เป็นระบบราชการจะเป็นโครงสร้างทางสังคมที่ยากที่สุดในการถูกทำลาย ขณะที่ระบอบประชาธิปไตยในมุมมองของเขายังเป็นระบอบไม่ดีพอ เพราะไม่คำนึงถึงสิทธิที่เสมอภาค (equal right) เช่นเดียวกับที่ระบบราชการคำนึง ระบบราชการของ Weber หมายถึงไปถึงกิจกรรมที่เป็นนิสัย (habitual activity) ซึ่งเป็นการก่อร่างของทัศนคติ (attitude setting) และ ระบบราชการเหมาะแก่การใช้ได้ในทุกองค์การ ทั้งในพรรคการเมือง องค์กรธุรกิจต่าง ๆ กองทัพ องค์กรท้องถิ่น ฯลฯ ระบบเช่นนี้เป็นการสร้างคุณลักษณะที่ไม่นำเอาความสัมพันธ์ส่วนตัวของมนุษย์เป็นที่ตั้ง ดังนั้น จึงจะนำไปสู่การสร้างแบบแผน (ideal type) ที่ดีให้เกิดขึ้น ซึ่งระบบราชการยากแก่การถูกปฏิวัติ โดย Weber ยกตัวอย่าง Bismark และจักรวรรดิฝรั่งเศสที่หนึ่ง

Weber ขยายความว่า เพราะรัฐที่ไม่เป็นระบบราชการ จะปล่อยให้คนไม่กี่ปคนมาขูดรีดทางสังคมและเศรษฐกิจ (economic and social exploitation) ของประชาชน กล่าวคือ หากระบอบประชาธิปไตยไม่มีระบบราชการรองรับจะทำให้คนไม่กี่ปคนถือครองอำนาจ โดยอ้างว่าความคิดของตนเองเป็นตัวแทนความคิดสาธารณะ และใช้อำนาจอย่างเอารัดเอาเปรียบ ท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความขัดแย้งกับกลุ่มคนอื่น ๆ และนำไปสู่ความล่มสลายของสังคมในภายภาคหน้า นำไปสู่การลุกฮือก่อปฏิวัติจากผู้ก่อการเอารัดเอาเปรียบ สำหรับ Weber แล้ว ความเป็นระบบราชการและความเป็นประชาธิปไตยต้องไปด้วยกันเพื่อรักษาประสิทธิภาพในการบริหารและเพื่อความประหยัด

การปฏิวัติโดยอิงแนวคิดการพัฒนาชนชั้นกรรมาชีพ (bourgeois development)

2. การปฏิวัติตามทัศนะของ Barrington Moore (1913 -2005)

เกษียร เตชะพีระ (2529) นักรัฐศาสตร์ไทยชื่อดังเคยกล่าวว่า “นับตั้งแต่หนังสือ *Social origins of dictatorship and democracy; lord and peasant in the making of the modern world* ของ Barrington Moore ตีพิมพ์ออกมาเมื่อปี 1966 งานชิ้นนี้จัดว่าเป็นแม่บท “คลาสสิก” ของการศึกษาวिकासประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในแวดวงสังคมศาสตร์โลกภาษาอังกฤษชนิดที่หางานชิ้นอื่นมาเทียบเคียงในแง่ขอบข่ายอันกว้างขวางและระดับอันลุ่มลึกของการศึกษาเปรียบเทียบได้ยาก”

² นักวิชาการส่วนใหญ่มักแปลว่าระบบราชการ แต่ผู้เขียนเห็นว่าจุดหมายของ Weber น่าจะแปลว่า จิตวิญญาณแบบราชการมากกว่า อย่างไรก็ตาม เพื่อความเข้าใจง่าย ๆ ผู้เขียนขอให้คำว่าระบบราชการไปก่อน

Barrington Moore (1966) ได้ศึกษาการปฏิวัติในประเทศอังกฤษ เขาสนใจในการพัฒนาชนชั้นกระฎุมพี (bourgeois development) ในระบบทุนนิยม เขากล่าวว่า ถ้าไม่มีชนชั้นกระฎุมพีย่อมไม่มีการปฏิวัติ (no bourgeois no revolution) ทั้งนี้เพราะทัศนคติของชนชั้นกระฎุมพีเป็นเรื่องที่สำคัญ ชนชั้นนี้ได้รับความคาดหวังว่า มีทั้งการศึกษา (education) ตะหนักเสรีภาพ (freedom) มีความคิดเป็นเหตุผล (rationality) ฯลฯ สำหรับ Moore แล้ว การปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ในอังกฤษเป็นผลมาจากการเกิดชนชั้นกระฎุมพีอิสระที่ต่อต้านการใช้อำนาจของกลุ่มขุนนางอนุรักษนิยมและชนชั้นสูงของสังคม Moore เสริมว่า หากสังคมพัฒนาเป็นทุนนิยมเต็มที่ แต่ปราศจากการปฏิวัติของชนชั้นกระฎุมพีที่ยิ่งใหญ่ สังคมนั้นจะกลับกลายเป็นระบบฟาสซิสต์ (fascism) Moore ยังวิจารณ์ว่า ในสังคมเอเชียการที่มีพระมหากษัตริย์มีสถานะอันสัมบูรณ์ (absolute) เป็นเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนา (unfavorable condition) ของการเป็นประชาธิปไตย

Moore กล่าวว่า การปฏิวัติในอังกฤษเกิดขึ้นในกรณีเจ้าที่ดินทำการปิดล้อมฟาร์มเพื่อเชิงพาณิชย์ (commercial farming) มีการปลดปล่อยชาวนาเป็นอิสระ และการขยายตัวของชาวนาเข้าสู่สังคมเมือง เป็นฐานรองรับการเจริญเติบโตของชนชั้นกระฎุมพี การมองของ Moore เป็นการมองถึงการขยายตัวของทุนนิยม (capitalist expansion) เช่นเดียวกับ Eric Wolf (2003) ที่กล่าวว่า การขยายตัวของลัทธิทุนนิยมเป็นการทำลายคุณภาพเดิมของสังคมชาวนาให้แปรเปลี่ยนไป ทำให้คนกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่คิดถึงแต่เงิน ความผูกพันต่อผลผลิตของเขาไม่มี พวกเขาถูกแยกแอกจากผลผลิต เพียงแค่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินกลับมา แต่กระนั้นก็ตาม ทุนนิยมทำให้จิตสำนึกของชนชั้นของพวกเขาต่อต้านการถูกเอาเปรียบนั่นเอง โดยทั้ง Moore และ Wolf ให้ความสำคัญกับการมองชนชั้นที่สัมพันธ์กับการปฏิวัติ

การปฏิวัติโดยอิงแนวคิดกระบวนการทำให้ทันสมัย (modernization)

3. การปฏิวัติตามทัศนะของ Samuel Huntington (1927 -2008)

การปฏิวัติในมุมมองของ Huntington หมายถึง การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และรุนแรงในค่านิยม และความเชื่อของสังคม ในสถาบันการเมือง โครงสร้างสังคม ตัวผู้นำและกิจกรรมและนโยบายของรัฐบาล (อ้างใน ลิขิต ธีรเวคิน (2559:141)

Huntington (1996) กล่าวว่า แนวทางสำคัญของกระบวนการทำให้ทันสมัย (modernization) มีผลต่อการทำให้เกิดความปรารถนาของประชาชนสูงขึ้นไปที่มีต่อความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) ขณะที่หากประชาชนไม่มีช่องทางเข้าสู่อำนาจทางการเมือง หรือมีระบบการเมืองเปิดกว้างให้แก่พวกเขาได้ ความปรารถนาที่ไม่เป็นผลดังกล่าวของพวกเขาเอง จะเป็นสาเหตุนำไปสู่การปฏิวัติ

สำหรับ Huntington แล้วการปฏิวัติเป็นผลของกระบวนการทำให้ทันสมัย (modernization) การปฏิวัติเป็นการแสดงออกอย่างถึงที่สุดของกระบวนการทำให้ทันสมัยดังกล่าว ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่า อำนาจของประชาชนสามารถที่จะควบคุมและเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของเขาได้และประชาชนเชื่อว่าตนเองมีสิทธิที่จะทำเช่นนั้น เมื่อความปรารถนาไม่สำเร็จจึงนำไปสู่ความคับข้องใจ จึงเป็นที่มาของการปฏิวัติ

เขาวิจารณ์ว่าประสบการณ์ในประเทศตะวันตก หากสถาบันการเมืองจากระบบเก่าล่มสลายก็ยังคงนำมาซึ่งกลุ่มใหม่ ๆ ที่เข้าสู่ระบบการเมืองและสร้างสถาบันการเมืองใหม่ขึ้นมารองรับ แต่ประสบการณ์ในประเทศตะวันออก การมีส่วนร่วมทางการเมืองมักเกิดจากการที่กลุ่มใหม่ ๆ ต้องการเข้าสู่ระบบการเมือง แต่สถาบันการเมืองที่มีอยู่รองรับไม่ได้

Huntington กล่าวว่า การปฏิวัติจะไม่เกิดขึ้นในสังคมแบบดั้งเดิม (traditional society) ที่มีความซับซ้อน (complexity) ทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่ำ แต่มักจะเกิดในสังคมที่มีระดับการพัฒนาทางการเมือง และ มีความทันสมัยทางการเมือง (political modernization) ที่ไม่เท่าทันกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงขึ้น กล่าวคือ ความทันสมัยทางการเมืองเกี่ยวข้องกับการขยายตัวของจิตสำนึกทางการเมืองสู่กลุ่มทางสังคมใหม่ ๆ และการระดมสรรพกำลัง (mobilization) คนกลุ่มนี้เข้าสู่การเมือง ในขณะที่การพัฒนาทางการเมืองเกี่ยวข้องกับการสร้างสถาบันทางการเมือง (political institution) จะต้องมีความสามารถในการปรับตัวได้ มีความซับซ้อน อิสระและเกาะเกี่ยว (adaptable, complex, autonomous, coherent) ที่สามารถรองรับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มทางสังคมใหม่ ๆ ได้และสามารถไปพร้อมกับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ หากปรับตัวไม่ได้จะนำไปสู่ความฝ่อทรนทางการเมือง³

จึงสรุปได้ว่า Huntington มองการปฏิวัติ สัมพันธ์กับ กระบวนการทำให้ทันสมัย (modernization) โดยให้ความสำคัญกับการต้านทานต่อความฝ่อทรนทางการเมือง (political decay) และให้ความสำคัญกับความเป็นสถาบัน (institutionalism) ซึ่งการคิดเช่นนี้ จึงไม่นำเรื่องชนชั้น (class) เข้ามาเกี่ยวข้อง และแนวคิดความทันสมัยใหม่ ไม่ได้หมายถึงแค่เรื่องทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับ Moore และ Wolf แต่แนวคิดความทันสมัยยังรวมไปถึงเรื่องสังคม ความเป็นเมือง (urban) การศึกษา ความมีเหตุผล (rational) ความเป็นสถาบัน (institutional) ฯลฯ

4. การปฏิวัติตามทัศนะของ Charles Tilly (1929 –2008)

แม้จะไม่ยอมรับว่าแนวคิดกระบวนการทำให้ทันสมัยเท่านั้นที่นำไปสู่การปฏิวัติ แต่ฐานคิดของ Tilly (1973) ก็ยังให้ความสำคัญกับ กระบวนการทำให้ทันสมัยก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อยู่ดี โดยเฉพาะเมื่อเขาเชื่อมโยงกับแนวคิดพหุนิยม ก่อนนี้ Tilly มองว่า แนวคิดกระบวนการทำให้ทันสมัยของ Huntington เป็นเรื่องคลุมเครือ (vague) อดอ้าง (tendentious) และขัดแย้งกันเอง (controversial) Tilly เสนอให้ Huntington ควรใช้คำว่า กระบวนการเป็นอุตสาหกรรมและการขยายตัวของประชากรมากกว่า

³ การฝ่อทรนทางการเมือง (political decay) หมายถึง เมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจประกอบกับการระดมสรรพกำลังทางสังคมสูงขึ้น จะทำให้คนจำนวนมากรู้สึกคับข้องใจกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ เพราะสถาบันทางการเมืองไม่ได้ปรับตัวตาม ความคับข้องใจทางสังคมประกอบกับโอกาสในการระดมมวลชนจึงทำให้เกิดความปรารถนาอยากมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง แต่ทว่าเมื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงแต่สถาบันทางการเมืองมีความสามารถไม่เพียงพอในการรองรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวทำให้เกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมืองและความไร้เสถียรภาพทางการเมืองที่ไม่สามารถรองรับผลพวงจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั่นเอง ที่เรียกว่า ความฝ่อทรนทางการเมือง อาจจะพิจารณาโมเดลดังนี้ (Political Decay Model)

Economic development +Social Mobilizations =social frustration

Social frustration +mobility opportunities =political participation

Political participation +political institution =political instability (Huntington, 1996)

(industrialization and demographic expansion) มากกว่าคำว่ากระบวนการทำให้ทันสมัย อีกทั้ง แนวคิด การปฏิวัติของ Huntington เป็นทฤษฎีระดับใหญ่ (grand theory) มากไป และเป็นแนวคิดที่แข็งทื่อในการ ทำนาย (solid guidance in anticipation)

Tilly มีสมมติฐานโดยคิดว่า 1) กลุ่มใดที่กำลังต่อสู้เพื่ออำนาจ 2) ข้ออ้าง (claim) อะไรที่พวกเขาอ้าง อ้างถึง 3) ความสามารถ (capacity) ของกลุ่มคืออะไร เช่น เงิน ทรัพยากร อาวุธ ข่าวดสาร ผู้นำ ฯลฯ การปฏิวัติ มีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มที่มีอำนาจใช้เป็นข้ออ้างในการแข่งขันเพื่อกดดันต่อรัฐบาลและรัฐบาลขาด ทรัพยากรที่ใช้จัดการกับคนกลุ่มนี้

อีกประการหนึ่งที่ Tilly แตกต่างไปจาก Huntington คือ Tilly มองว่ารัฐไม่ได้เป็นเพียงสิ่งรอบรับ จากการมีส่วนร่วมของประชาชนเพียงอย่างเดียว แต่รัฐมีอิสระในตนเองระดับหนึ่งด้วย เขากล่าวว่า รัฐเป็นองค์กร ที่พยายามจะควบคุมและใช้กำลังบังคับประชาชน จึงต้องให้ความสำคัญกับรัฐด้วย เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมาใน โลกตะวันตก รัฐเป็นผู้ทำสงครามและสงครามคือผู้สร้างรัฐมาตลอด (state are war makers and wars are state makers) Tilly ขยายความว่า ในสังคมการเมือง เราจะพบผู้แข่งขันจากกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งการแข่งขันแต่ละ ฝ่ายอ้างถึงความต้องการของตัวเองเสมอ

สรุปความคิดของ Tilly ได้ว่า 1) ชีวิตทางสังคมการเมืองเกี่ยวข้องกับการอ้างเพื่อส่วนรวม (collective claim) ทางด้านทรัพยากรและสิทธิพิเศษ (privilege) จากรัฐบาล 2) ความรุนแรง (violence) เป็นผลตามมาของการอ้างของแต่ละฝ่ายในการเผชิญกันและกัน 3) เกิดการโต้เถียงกันของแต่ละกลุ่มจะขยายตัว ไปในวงกว้าง 4) ความรุนแรงจะเพิ่มมากขึ้น แต่ละกลุ่มจะมีการรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ (cluster) และ 5) รัฐบาลจะใช้ความรุนแรงในการบีบบังคับกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ แต่หากรัฐบาลมีความสามารถไม่เพียงพอที่จะกดดัน กลุ่มเหล่านี้ ขณะที่มีการร่วมมือที่แข็งแกร่งของกลุ่มต่าง ๆ เมื่อเวลานั้น การปฏิวัติจะเกิดขึ้น

ในแง่นี้ Tilly มองเรื่องการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มผู้ช่วงชิงต่าง ๆ (contender) และมองว่า รัฐมีอิสระ และมีความสามารถในการปราบปรามกลุ่มต่าง ๆ ได้ ซึ่งเป็นการมองสถาบันเช่นรัฐเป็นฝ่ายรุก (active) มิใช่ฝ่าย รับเท่านั้น และ การปฏิวัติเกิดจากการที่รัฐไม่สามารถต้านทานทางกลุ่มช่วงชิงต่าง ๆ ได้ จะเห็นว่า Tilly ไม่พูดเรื่อง ชั้นชั้น (class) เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องระบบราชการ(เช่น Weber) ฯลฯ แต่ Tilly มองแค่พฤติกรรมของการต่อรอง (negotiate) ร่วมมือ (cooperation) และขัดแย้ง (conflict) ของกลุ่มผู้ช่วงชิงต่าง ๆ กับรัฐมากกว่า

การปฏิวัติโดยอิงแนวคิดโครงสร้างรัฐนิยม (หรือเรียกว่าการมองแบบโครงสร้างรัฐเป็นหลัก)

5. การปฏิวัติตามทัศนะของ Kay Ellen Trimberger (1940-present)

นักวิชาการจำนวนหนึ่งมองว่า รัฐไม่ได้เป็นเพียงกลไกตอบสนองชนชั้นต่าง ๆ รวมถึงไม่มองแบบ Marxist แบบดั้งเดิมที่มองว่า รัฐเป็นเพียงเครื่องมือของชนชั้นที่ใช้ความรุนแรงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้น นั้น ๆ แต่นักวิชาการจำนวนหนึ่งมองว่า หลายกรณีรัฐดำรงความอิสระในตัวเอง Trimberger (1978) ก็เป็นหนึ่งในกลุ่มนี้ การมองแบบโครงสร้างรัฐนิยมในแง่นี้ได้หมายถึง การมองแบบนิยมรัฐ หากแต่เป็นการมองในเชิง โครงสร้าง ตัดรายละเอียดปลีกย่อยออกไป เหลือแต่ภาพใหญ่ ๆ ที่สำคัญเท่านั้น

จากหนังสือ *Revolution from Above : Military Bureaucrats and Development in Japan, Turkey, Egypt, and Peru*. Trimberger พิจารณาการครองอำนาจของ Ataturk ในตุรกี ปี 1923 การปฏิวัติสมัยเมจิในญี่ปุ่นปี 1868 การรัฐประหารโดย Nasser ในอียิปต์ปี 1952 และโดย Velasco ในเปรูปี 1968 ประเทศเหล่านี้ ข้าราชการพลเรือนและนายทหารระดับสูง รวมถึง ผู้ปกครองแบบจารีตร่วมกันวางโปรแกรมกระบวนการสร้างความทันสมัยให้แก่ประเทศผ่านการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคม ประเด็นที่สำคัญจากการปฏิวัติจากเบื้องบนคือ *ลักษณะทางโครงสร้างของชนชั้นนำ* โดยเฉพาะการแยกตัวของเจ้าหน้าที่ทหารและข้าราชการออกจากชนชั้นพ่อค้าและเจ้าของที่ดิน Trimberger ชี้ว่า รัฐราชการที่รวมศูนย์ที่ซึ่งเจ้าหน้าที่ข้าราชการไม่ได้เกาะเกี่ยวตัวเองไว้กับชนชั้นพ่อค้าและเจ้าของที่ดิน เมื่อเผชิญกับแรงกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจระดับประเทศ มีความเป็นไปได้ที่จะทำการปฏิวัติจากเบื้องบน ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อไม่ได้ผลประโยชน์ร่วมกันกับชนชั้นพ่อค้ามาก่อน ข้าราชการเหล่านี้ยังมีอิสระในการตอบสนองกับแรงกดดันระหว่างประเทศผ่านนโยบายที่ถอนรากถอนโคน เช่น การปฏิรูปที่ดิน การยกเลิกประเพณีที่ล้าหลัง เพื่อให้ประเทศได้พัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว นั่นจึงเป็นตัวอย่างของการปฏิวัติจากประเทศต่าง ๆ ข้างต้น

นอกจากนี้ Trimberger ยังเขียนบทความร่วมกับ Theda Skocpol โดยศึกษาเรื่องการปฏิวัติเปรียบเทียบกับแนวคิดของ Karl Marx ที่มองการ ปฏิวัติอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาขั้นตอนตามประวัติศาสตร์ของทุนนิยม (capitalist history) (Skocpol & Trimberger, 2003) ทั้งคู่วิจารณ์ Marx ว่า 1) ไม่ได้พยายามสร้างทฤษฎีที่คำนึงถึงทุกประเภทของสังคม (all kinds) 2) มืดครึ้มในการเลือกตามใจตัวเอง (own choosing) 3) ให้ความสำคัญกับการมองชนชั้น (class) ในทางที่อคติ (bias) เกินไป

Skocpol และ Trimberger มองทั้งกระบวนการความทันสมัยใหม่ (modernization) และยังมองถึงความสามารถของรัฐ ,การต่อสู้ของชาวนา และการเมืองระหว่างประเทศ (international politics) โดย Skocpol และ Trimberger ให้ความสำคัญทั้ง เศรษฐกิจ ชนชั้น และการต่อสู้ต่าง ๆ อีกทั้ง ยังให้ความสำคัญกับระบบการบริหาร(administrative system) ว่ามีความสามารถเพียงพอในการรองรับแนวคิดความทันสมัยได้หรือไม่ ซึ่งเป็นความพยายามในการเพิ่มเติมและผสมผสานแนวคิดของ Huntington ,Weber, Moore, Wolf ไว้ได้ค่อนข้างดีและครอบคลุม

ในวิธีวิเคราะห์การปฏิวัติ ทั้งคู่เลือกที่จะมอง 3 ประเด็น ได้แก่สาเหตุ กระบวนการและผลลัพธ์ (cause, process and outcome)

สาเหตุการปฏิวัติคือ ไม่มองแค่ความขัดแย้งกันเองทางเศรษฐกิจ (economic contradiction) แต่ทั้งคู่ยังมองรวมถึง ความขัดแย้งกันเองในทางการเมืองและการแข่งขันระหว่างประเทศ (political contradiction) และ (international competition) เป็นสาเหตุนำไปสู่การปฏิวัติ

กระบวนการของการปฏิวัติคือ ไม่มองเพียงแค่ 2 ชนชั้นตามทฤษฎี Marx คือชนชั้นกรรมาชีพและนายทุน (proletarian –capitalists) แต่ยังมองการต่อสู้ทางชนชั้นโดยชาวนา (class struggles of peasants)

ผลลัพธ์ของการปฏิวัติคือ การที่ Marx บอกว่าการปฏิวัติจะเกิดการเปลี่ยนผ่าน (transition) เพื่อไปสู่เงื่อนไขใหม่ (new condition) นั่นคือจะมีเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพกั้นกลางก่อนไปเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ Skocpol และ Trimberger พบว่า การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐ (state structure) ที่กลับเป็นรัฐ

ราชการรวมศูนย์ที่ส่วนกลางมากขึ้นกว่าก่อนการปฏิวัติเสียอีก (more centralized bureaucratic) ดังนั้นไม่มีแม้ช่วงแต่เวลาเปลี่ยนผ่านแต่อย่างใด

Skocpol และ Trimberger สรุปว่า การนำเสนอแนวคิดปฏิวัติ ควรพิจารณาว่า 1) รัฐไม่ควรถูกลดทอน (no reduction) โดยมองแค่เป็นเรื่องราวเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ทางชนชั้น เพราะรัฐมีองค์กรบริหารและกองทัพที่สามารถเป็นฝ่ายสร้างการเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน เช่น ในญี่ปุ่นและตุรกี เราจะพบความสามารถของรัฐในการปฏิวัติเพื่อพัฒนาประเทศ อันเป็นการปฏิวัติจากข้างบน (from above) 2) ควรให้ความสำคัญกับสถานการณ์ของชาวนา (situation of peasant) ในความสัมพันธ์กับรัฐและชนชั้นอื่น ๆ และ 3) ควรมองความกดดันระหว่างประเทศ (international pressure) การมองทุนนิยมเราต้องให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจโลก (world economy) ที่มีประสิทธิภาพในการกำหนดเรื่องราวภายในประเทศด้วย

6. การปฏิวัติตามทัศนะของ Theda Skocpol (1947-present)

เกษียร เตชะพีระ (2529) เคยกล่าวว่า “หากงานของ Barrington Moore ถือว่าเป็นแม่บท “คลาสสิก” ว่าด้วยการปฏิวัติแล้ว หนังสือ *States and Social Revolutions. A Comparative Analysis of France, Russia, and China* ของ Theda Skocpol ก็ทำให้งานของ Moore ด้อยลงไปโดยสัมพัทธ์ทีเดียว หนังสือดังกล่าวได้รับรางวัลมากมาย และในช่วง 6 ปี นับจากปี 1979 ที่หนังสือนี้เผยแพร่ออกมาก็ได้รับการพิมพ์ซ้ำอีก 7 ครั้ง และยังถูกจัดเข้าอยู่ในทำเนียบรายชื่อหนังสือหลักสำหรับอ่านประกอบวิชาการปฏิวัติเปรียบเทียบและวิชาหลักอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามมหาวิทยาลัยชั้นนำทั่วไปอย่างกว้างขวาง”

Theda Skocpol ชี้ว่า แนวคิดการปฏิวัติของ Huntington พัฒนาจากทฤษฎีกระบวนการทำให้ทันสมัย ขณะที่หล่อนอาศัยฐานวิเคราะห์ทางชนชั้นแบบ Marxist อย่างไรก็ตาม ทั้งคู่พิจารณาการปฏิวัติเชื่อมกับความสัมพันธ์จากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ-สังคมระยะยาว (long-term socioeconomic change) ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมนำมาซึ่งความคับข้องใจทางสังคมประกอบกับเกิดขึ้นชั้น/กลุ่มผลประโยชน์ใหม่ ๆ และความสามารถของการระดมสรรพกำลังร่วมกัน จากนั้นมีการพัฒนาการเคลื่อนไหวโดยอาศัยมวลชนเป็นฐานเชื่อมโยงอุดมการณ์ร่วมกันเพื่อโค่นล้มรัฐบาลที่ดำรงอยู่หรือบางทีโค่นล้มระบบระเบียบทางสังคมทั้งหมด ระเบียบของสังคมจึงขึ้นอยู่กับฉันทามติของคนส่วนมาก หากความต้องการของพวกเขามีร่วมกัน ไม่มีระบอบใดสามารถทนทานได้หากมวลชนรู้สึกขุ่นเคืองและไม่พอใจร่วมกัน

Theda Skocpol (1976) กล่าวว่า การปฏิวัติทางสังคมหมายถึง การเปลี่ยนแปลงพื้นฐานในโครงสร้างสังคมที่เกิดขึ้นพร้อมกับโครงสร้างทางการเมืองผ่านความขัดแย้งทางสังคม-การเมืองที่เข้มข้นโดยมีการต่อสู้ทางชนชั้นแสดงบทบาทสำคัญ กรณีของรัสเซีย ปรัสเซีย ญี่ปุ่นสมัยเมจิเป็นการปฏิวัติที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง/รัฐ แต่ปราศจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม

Skocpol พิจารณาบทบาทของสังคมเกษตรกรรมและโครงสร้างชนชั้นนำเป็นเงื่อนไข ก่อน การปฏิวัติและแรงกดดันระหว่างประเทศเป็นแรงกระตุ้นเสริม⁴ หล่อนกล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงระหว่างชนชั้น

⁴ Skocpol ชี้ว่าการมองเรื่องการปฏิวัติ ต้องมองที่ 1) ความอ่อนแอของรัฐ 2) การลุกขึ้นสู้ของชาวนา แต่จะมี ชนชั้นนำชายขอบ (marginal elite) รวมอยู่ด้วย 3) การปฏิวัติจากข้างล่างเกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส จีนและรัสเซีย

และโครงสร้างของรัฐ ตลอดจน การปะทะของการพัฒนาภายในและระหว่างประเทศเป็นที่มาสำคัญของการปฏิวัติที่สามารถอ้างได้จากการปฏิวัติในฝรั่งเศสปี 1789 ถึงเอธิโอเปียในช่วงทศวรรษที่ 1970 เลยทีเดียว⁵

สำหรับหล่อนแล้วเงื่อนไขการปฏิวัติจะเกิดขึ้นได้ใน *สังคมแบบระบบราชการที่อาศัยฐานการผลิตแบบเกษตรกรรมเป็นฐานการผลิตเท่านั้น*⁶ (agrarian-bureaucratic society) ไม่ว่าระบบราชการนี้จะรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางมากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม ระบบนี้ดำรงอยู่ได้จากการขูดรีดส่วนเกินจากภาคเกษตรกรรม ความอ่อนแอของระบบนี้มี 3 ประการคือ 1.ความขัดแย้งระหว่างระบบราชการกับเจ้าของที่ดินจากการแบ่งปันผลของการขูดรีดส่วนเกินดังกล่าว 2.ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีสามารถที่จะทำการปฏิวัติอย่างมีศักยภาพ 3.เพราะว่าส่วนเกินที่ทำให้ระบบราชการและเจ้าที่ดินดำรงอยู่ได้ต่างมาจากภาคเกษตรกรรม ส่วนเกินดังกล่าวไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้เมื่อแรงกดดันภายนอกประเทศ (ไม่ว่าจะเป็นสงคราม การแทรกแซงทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ ฯลฯ) มีส่วนเข้ามาดูดกลืนส่วนเกินดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขเหล่านี้ทั้งสาเหตุ กระบวนการ ผลลัพธ์สามารถอธิบายได้ในสามประเทศหลัก ๆ คือการปฏิวัติในรัสเซีย จีนและฝรั่งเศส แต่ไม่สามารถอธิบายได้กับการปฏิวัติในปรัสเซีย อังกฤษและญี่ปุ่น

Skocpol กล่าวว่า ความเข้มข้นของความขัดแย้งทางชนชั้นของชาวนากับเจ้าของที่ดินและระบบราชการมีอิทธิพลมาจากปัจจัยทางโครงสร้างที่เฉพาะเจาะจง คือโครงสร้างทางสังคมแบบเกษตรกรรม และโครงสร้างของชนชั้นนำ ซึ่งทำให้การปฏิวัติในปรัสเซีย อังกฤษและญี่ปุ่นมีผลต่างไปจากกัน สำหรับหล่อนแล้วความเข้มข้นในการปฏิวัติชาวนาขึ้นอยู่กับความเป็นอิสระและความเข้มแข็งในการจัดตั้งองค์กรของชาวนา ตัวอย่างเช่น ชาวนาในฝรั่งเศสและรัสเซียอยู่อย่างอิสระจากกลไกอำนาจของรัฐ เงื่อนไขนี้ทำให้การจัดตั้งองค์กรทำได้ง่ายขึ้นเมื่อมีการปฏิวัติต่อเจ้าของที่ดิน ผิดกับชาวนาในปรัสเซียและชาวนาในอังกฤษช่วงศตวรรษที่ 17 ที่ค่อนข้างแตกตัวกระจุกกระจาย ขาดความเป็นอิสระและขาดการจัดตั้งองค์กร ความเข้มข้นของความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรกับและแรงกดดันระหว่างประเทศแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความแตกต่างในการพัฒนาเศรษฐกิจและอำนาจทางทหาร ในกรณีรัสเซียมีความเด่นชัดที่สุด เพราะรัสเซียตามหลังการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและทหารเมื่อเทียบกับเยอรมนีเป็นอย่างยิ่ง รัสเซียไม่สามารถระดมสรรพกำลังใด ๆ ได้เมื่อเทียบกับเยอรมันในช่วงสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ตรงข้ามกับปรัสเซียที่เผชิญแรงกดดันระหว่างประเทศที่ไม่เข้มข้นเท่าใดนักในการปฏิวัติปี 1848 นอกจากนี้ ทั้งฝรั่งเศสและจีน ก่อนการปฏิวัติ องค์กรของรัฐด้านบริหารและทหารต่างเผชิญกับความกดดันจากชาติต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว และโครงสร้างทางสังคม-การเมืองแบบเกษตรกรรมเอื้อต่อการปฏิวัติโดยชนชั้นชาวนาต่อเจ้าของที่ดินอย่างแพร่หลาย

⁵ การปฏิวัติในเม็กซิโก ยูโกสลาเวีย เวียดนาม แอลจีเรีย คิวบา โบลิเวีย แองโกรา หล่อนมองเข้ากันได้กับการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส จีน และรัสเซีย เพราะเป็นประเทศเกษตรกรรมและการปฏิวัติเป็นไปได้ เนื่องด้วยการล่มสลายทางทหาร-การบริหารที่ดำรงอยู่ การปฏิวัติโดยชนชั้นชาวนาและการระดมสรรพกำลังของสงครามกองโจรได้แสดงบทบาทสำคัญในกระบวนการนี้

⁶ Skocpol มองว่า ถ้ารัฐไหนก็ตามที่แยกออกจากระบบฟิวดัล (feudal) ได้ มักจะประสบความสำเร็จในการทำให้เกิดความทันสมัยได้โดยไม่เกิดการปฏิวัติจากชาวนา แต่สังคมแบบระบบราชการที่อาศัยฐานการผลิตแบบเกษตรกรรมเป็นฐานการผลิตเท่านั้น (agrarian bureaucratic society) จะอยู่บนพื้นฐานของรัฐกับเจ้าที่ดินในการขูดรีด (exploitation) ชาวนา นี่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของรัฐ ยิ่งการขยายตัวของแนวคิดความทันสมัย (modernization) สูงขึ้นเท่าไร ยิ่งเกิดการขูดรีดสูงขึ้น จะนำมาซึ่งการปฏิวัติจากชาวนา

หล่อนได้จัดกลุ่มวิเคราะห์การปฏิวัติที่ฝรั่งเศส 1789 รัสเซียจาก 1917-1930s และจีน 1911-1960s การปฏิวัติในฝรั่งเศสไม่ได้มีฐานของชนชั้นกลางและไม่ได้มีฐานแบบเสรีนิยมในความหมายตามทฤษฎีกระบวนการทำให้ทันสมัย เช่นเดียวกับรัสเซียไม่ได้มีฐานมาจากชนชั้นกรรมาชีพในความหมายแบบ Marxist ทั้ง 3 ประเทศมีรัฐระบบกษัตริย์ที่อิงฐานการผลิตแบบเกษตรกรรม ขณะเดียวกันต้องเผชิญกับความกดดันทางทหารจากคู่แข่งประเทศอื่น ๆ ที่มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า การปฏิวัติทั้ง 3 ประเทศคล้ายคลึงกันเมื่อพิจารณาจากบริบท สาเหตุ กระบวนการและผลลัพธ์ ดังนี้

ในวิธีวิเคราะห์การปฏิวัติ Skocpol มอง 3 ประเด็น ได้แก่ สาเหตุ กระบวนการและผลลัพธ์ (cause process outcome) เหมือนกับงานที่เขียนร่วมกับ Ellen Kay Trimberger ข้างต้น และเป็นชุดคำอธิบายทำนองเดียวกัน

สาเหตุคือ การปฏิวัติเกิดขึ้นโดย – องค์กรฝ่ายบริหารและฝ่ายทหารในรูปแบบกึ่งรัฐราชการและรวมศูนย์ของระบอบเก่ามีความเสื่อมทรุด เนื่องจากปัจจัยแรงกดดันระหว่างประเทศและความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับชนชั้นสูงขึ้นมา (upper class) ที่ทำการเกษตรในเชิงพาณิชย์ และเกิดการปฏิวัติของชาวนาที่แพร่หลายไปทุกพื้นที่ที่มีต่อเจ้าของที่ดิน ฉะนั้น ปัจจัยสำคัญที่เขาวិเคราะห์คือ บริบทภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศ (international geopolitics contexts)

กระบวนการของการปฏิวัติคือไม่มองเพียงแค่ 2 ชนชั้นตามทฤษฎี Marx คือชนชั้นกรรมาชีพและนายทุน (proletarian –capitalists) แต่ยังมองการต่อสู้ทางชนชั้นโดยชาวนา (class struggles of peasants)

ผลลัพธ์ในกระบวนการก่อตัวที่ยาวนาน การปฏิวัติทำให้รัฐมีการรวมศูนย์มากขึ้น รัฐมีอำนาจเหนือต่อกลุ่มต่าง ๆ ภายในมากขึ้นกว่าระบอบเดิม รัฐที่มีการปฏิวัติยิ่งมีการรวบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากกว่าก่อนการปฏิวัติ เช่น การปฏิวัติ Bolsheviks ที่รัสเซีย 1917 พรรคคอมมิวนิสต์ทำการปฏิวัติเพื่อเข้าสู่อำนาจภายใต้การคุกคามจากการแทรกแซงจากรัฐอื่น ๆ ต่างประเทศที่ทันสมัยและก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ บางคนอาจคิดว่าหลังการปฏิวัติแล้วพรรคจะกระจายอำนาจและเป็นประชาธิปไตย ทว่าพรรคกลับรวบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางอย่างเข้มข้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ที่รัสเซียอ้างการปฏิวัติในนาม Marxist แต่กลับได้สร้างรัฐเผด็จการที่ปกครองในนามชนชั้นกรรมาชีพ (ที่จริงแล้วแกนหลักในการปฏิวัติคือชาวนา แต่การอ้างในนามชนชั้นกรรมาชีพเพื่อให้ตรงกับทฤษฎีของ Marx) พร้อมกับชุดรีดแรงงานในกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและยึดยึดความเป็นอาณานิคมภายในอย่างป่าเถื่อนสู่ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ การปฏิวัติครั้งนี้ทำให้เป็นเผด็จการรวมศูนย์เบ็ดเสร็จ (Totalitarian Dictatorship) ซึ่งไม่ใกล้เคียงกับระบอบประชาธิปไตยใด ๆ (Skocpol, 1988: 148) กล่าวคือ การปฏิวัติภายใต้ยุคกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม โดยรัฐเข้ามาจัดการด้านเศรษฐกิจเอง สนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ท่ามกลางการที่แต่ละประเทศต่างมีการพัฒนามีอำนาจด้านอุตสาหกรรมแล้ว ต่อมาภายใต้การปกครองของสตาลิน ยิ่งมีการปฏิวัติจากเบื้องบนกลายเป็นการปกครองที่เหยียดหยามและไม่เสมอภาคยิ่งกว่าจีนหลัง 1949 เสียอีก (Skocpol, 1988: 154) ในรัสเซีย ชาวนาเป็นอุปสรรคต่อนโยบายของสตาลินเพราะพวกเขาปฏิเสธที่จะจัดสรรส่วนเกินทางเศรษฐกิจให้รัฐทำการชุดรีด สตาลินได้บีบบังคับให้ผลผลิตขึ้นต่อและถูกควบคุมโดยรัฐส่วนกลาง ซึ่งเป็นความขัดแย้งของพรรคที่มีศูนย์กลางในเมืองกับชาวนาในชนบท (Skocpol, 1988: 156)

ขณะที่ฝรั่งเศส หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสแทนที่จะเป็นประชาธิปไตยในแบบเสรีนิยม กลับรวมศูนย์สถาปนาเผด็จการชาตินิยมนโปเลียน (Napoleon nationalist dictatorship) ส่วนจีน เริ่มจากการทำสงครามกองโจรกับทหารญี่ปุ่นที่เข้ามารุกราน แล้วยุทธศาสตร์กองโจรทำสงครามกับพรรคคู่แข่งคือพรรคก๊กมินตั๋งอีก พรรคคอมมิวนิสต์จีนไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบทเพื่อจัดองค์กรชาวนาที่ยากจนและพ้อมีฐานะ หลังการปฏิวัติมีการรวมอำนาจขึ้นตรงต่อพรรคที่ส่วนกลางและปฏิวัติทางวัฒนธรรมต่อประชาชนให้ชาวจีนยอมรับพรรคคอมมิวนิสต์ด้วยวิธีการที่เต็มไปด้วยการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Skocpol, 1988: 151)

อย่างไรก็ตาม Theda Skocpol กล่าวว่า ไม่สามารถนำการปฏิวัติทั้ง 3 ประเทศเป็นข้อสรุปโดยทั่วไปได้เพราะ 1. สาเหตุของการปฏิวัติหลากหลายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ระหว่างประเทศและประวัติศาสตร์ของประเทศนั้น ๆ 2. รูปแบบเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ของการปฏิวัติมาจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และทางโลก ตลอดจน 3. อำนาจรัฐในขณะนั้น

ยังคงมีการปฏิวัติในอื่น ๆ อีก เช่น ในโบลิเวีย การปฏิวัติเกิดขึ้นปี 1952 โดยกลุ่มชาวนาควบคู่กับชาวเหมืองแร่ที่รับไม่ได้กับการเจอขูดรีด ทั้งจากเจ้าของที่ดินภายในประเทศและนักลงทุนจากต่างชาติ การปฏิวัติสร้างระบอบชาตินิยมโดยไม่อยู่ภายใต้สหรัฐอเมริกา แต่ทว่าเมื่อราคาดีบุกในตลาดโลกตกต่ำ รัฐบาลใหม่ก็ยอมรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ รวมถึง การช่วยเหลือจากสหรัฐ ฯ ด้วย การช่วยเหลือของอเมริกาทำให้การปฏิวัติในโบลิเวียไปไม่ถึงที่สุดและลดการถอนรากถอนโคนอย่างแท้จริง (deradicalize) (Skocpol, 1988: 161) ขณะที่คิวบา การปฏิวัติในปี 1959 โดย Fidel Castro ทำให้คิวบาเป็นพันธมิตรสำคัญกับสหภาพโซเวียต โดยพึ่งพาทางเศรษฐกิจและทหารกัน แม้ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของคิวบาห่างจากสหรัฐ ฯ ไม่ถึง 100 ไมล์ก็ตาม ขณะที่การปฏิวัติชาตินิยมโดยเวียดนาม เวียดนามต้องเผชิญนับตั้งแต่การตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส การรุกรานจากญี่ปุ่นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การกลับมาของฝรั่งเศสอีกครั้ง และสหรัฐอเมริกา ตลอดจนที่ประเทศอิหร่าน 1979 อิหร่านต่างจากการปฏิวัติในประเทศโลกที่ 3 ทั่วไปที่เพราะไม่ได้มีฐานแกนนำเป็นชาวนา แต่การปฏิวัติเกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนของสังคม อนึ่ง การปฏิวัติในอิหร่านหากมองแบบ Marxist ก็ยังกระอักกระอ่วนที่จะเรียกว่า นี่คือการปฏิวัติทางสังคม เพราะความขัดแย้งทางชนชั้นและการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นประเด็นหลักของการต่อสู้ใด ๆ หรือหากมองแบบทฤษฎีกระบวนการทำให้ทันสมัยก็ยิ่งแปลกประหลาดเข้าไปใหญ่ เพราะมวลชนต้องการให้ประเทศกลับไปเป็นรัฐศาสนามากกว่ารัฐที่ทันสมัยแบบอเมริกัน (Skocpol, 1988: 164) อีกทั้ง การปฏิวัติในอิหร่านในขณะนั้น นอกจากต่อต้านตะวันตกแล้ว นั้นหมายถึงต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา ยังรวมถึงต่อต้านจักรวรรดินิยมโซเวียต แต่ยิ่งโชคดียิ่งตรงที่ความมั่งคั่งทางการเงินภายในมาจากค้าขน้ำมัน จึงไม่ได้จำเป็นต้องพึ่งพิงการเงินระหว่างประเทศเท่าใดนัก (Skocpol, 1988: 166)

บทสรุป

บทความวิชาการนี้เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเริ่มจากการกล่าวถึงการปฏิรูปและการปฏิวัติ จากนั้นกล่าวถึงความหมาย คุณลักษณะและเงื่อนไขการปฏิวัติ ผ่านมุมมองทางระบบราชการ แนวคิดการพัฒนาชนชั้นกรรมาชีพ ทฤษฎีกระบวนการทำให้ทันสมัยและโครงสร้างรัฐนิยม ผ่านนักทฤษฎีชื่อดังจำนวนหนึ่ง ที่มีผลงานในช่วงศตวรรษที่ 20 คำถามตามมาก็คือ ในศตวรรษที่ 21 การศึกษาด้านการปฏิวัติยังสำคัญหรือไม่ แน่นอนว่ายังคงมีความสำคัญเช่นเคย เราสามารถพบปรากฏการณ์การปฏิวัติโดยมวลชนสำเร็จในตูนิเซีย อียิปต์ ลิเบีย ฯลฯ ขณะเดียวกัน เราก็เห็นรัฐจำนวนมากปราบปรามประชาชนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม แม้บทความนี้จำกัดเนื้อหาไว้ในช่วงศตวรรษที่ 20 ผู้เขียนจึงหวังว่า บทความทวนทฤษฎีดังกล่าวพอจะมีประโยชน์อยู่บ้างสำหรับผู้สนใจในสาขาวิชาการเมืองเปรียบเทียบและการพัฒนาทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกษียร เตชะพีระ. (2529). วิพากษ์ทฤษฎีโครงสร้างรัฐนิยมของเฮตา สคอกโพล. *รัฐศาสตร์สาร*, 12 (ฉบับพิเศษ), 422-432.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2525). การปฏิรูปและการปฏิวัติ. *รัฐศาสตร์สาร*, 8(1), 140-158.
- Goldstone J. (1980). Theories of Revolution: The Third Generation. *World Politics*, 32(3), 425-453.
- Huntington, S. (1996). Revolution and Political Order. in J. Goldstone. (2003). *Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies*. Belmont, Calif., U.S.A.: Thomson/Wadsworth.
- Moore, B. (1966). *Social origins of dictatorship and democracy; lord and peasant in the making of the modern world*. Boston: Beacon Press.
- Skocpol, T. (1976). France, Russia, China: A Structural Analysis of Social Revolutions. *Comparative Studies in Society and History*, 18(2), 175-210.
- Skocpol, T. (1988). Social Revolutions and Mass Military Mobilization. *World Politics*, 40(2), 147-168.
- Skocpol, T., & and Trimberger, E. K. (2003). Revolutions: A Structural Analysis. In J. Goldstone. (2003). *Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies*. Belmont, Calif., U.S.A.: Thomson/Wadsworth.
- Tilly, C. (1973). Does Modernization breed Revolution? In J. Goldstone. (2003). *Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies*. Belmont, Calif., U.S.A.: Thomson/Wadsworth.
- Trimberger, E. K. (1978). *Revolution from Above : Military Bureaucrats and Development in Japan, Turkey, Egypt, and Peru*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books.
- Weber M. (2003). Charisma, bureaucracy, and revolution. in J. Goldstone. (2003). *Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies*. Belmont, Calif., U.S.A.: Thomson/Wadsworth.
- Wolf, E. (2003). Peasants and Revolutions. in J. Goldstone. (2003). *Revolutions: Theoretical, Comparative, and Historical Studies*. Belmont, Calif., U.S.A.: Thomson/Wadsworth.